

gua clàssica, també galleg [Sarmiento, S. XVIII]. Té una variant provincial *bornio*, localitzada a Tras-os Montes, i en la zona gallega veïna al Sud d'Ourense i fins al trifini amb el lleonès, però en el trasmontà veí del lleonès, i en la zona lleonesa de Miranda do Douro, apareix una altra variant en *-io* semblant per la terminació al nostre *borni*, si bé de nou amb *m-* (*mórnio*, *mornho*) i també *múrneo* en alguna comarca gallega cap a Lugo. Suggestiu que s'hagués arribat a la idea de 'tebi' partint de la de 'insípido', 'monòton' i 'sense força', amb què el mot apareix en textos portuguesos clàssics (Camões, p. ex.); i alguns bons escriptors gallegos (Castelao) l'han usat parlant d'una llum mig apagada i malenconica, cosa que potser ens podria conduir fins a la idea d'una visió imperfecta.¹⁵ D'altra banda sospesava la possibilitat de relligar-ho tot amb el fr. *morne*, que té sentit de 'tristesa' però amb matís més aviat d'abatiment i melangia,¹⁶ i que també s'aplica a coses de color 'mat' o 'sense brillantor': doncs, ja tocant al terreny de la vista o la llum. Encara que generalment s'atribueix a aquest mot francès una etimologia germànica, aquest germanisme del mot és ben incert; i àdhuc sembla rebutjable, pel fet que en germànic només es coneix un verb de sentit semblant però no pas cap adjectiu.

Ara bé, almenys per a aquesta expressió gallegoportuguesa de la noció de 'tebi', tenim una etimologia pre-romana convincent: un adjectiu *BORNO-, potser sorotàptic, amb el sentit de 'calent, tebi', tindria arrel indoeur. *G^WHER- 'ser calent' (conservada en un derivat adjectiu *coro-* a Espanya, d'on *engorar*, *gorar*, 'covar ous', *huero* 'ou covat, ou cloç'): car hi ha formacions derivades del tipus G^WHORNO- o *G^WHERMO- (gr. *thermós*, amb paral·lels bàltics i iranians en diverses famílies lingüístiques indoeuropees (amb *-n-* en sànscrit, llatí, eslau i cèltic). Com sigui que quan una *b-* va seguida de nasal, és un fet ben corrent que s'assimili en *m-*, havent-hi variant *bornio* al costat de *morno* en gallegoportuguès, aquesta etimologia pre-romana és ben convincent per a l'adjectiu d'aqueixa llengua, tan rica en supervivències de substrat indoeuropeu, majorment no havent-se pogut trobar mai una etimologia raonable per a un adjectiu tan important i antic.

I com sigui que tota mena d'ampliacions en *-io-* es troben, sobretot en adjectius, en totes les llengües indoeuropees, tenint en compte que per a *morno* ~ *bornio* trobem també variants en *-io-*, en parlars de la zona trifínia portuguesa-lleonesa-gallega, que és la més conservadora en tota l'àrea d'aquests llenguatges, era ben temptador admetre que el tipus català i gallo-romànic BORNIO- pogués tenir el mateix origen. Vaig formular, doncs, aquesta hipòtesi amb les reserves necessàries. Com a indicatiu de la idea que des d'una noció de calor s'hagués passat a la de llum, indicava el representant sànscrit d'aquesta arrel indoeuropea, *ghṛṇóti*, que tradueix no solament el ll. *ardet* sinó també el ll. *lucet*, d'on naixia, a manera de corollari, la idea que *BORNIO-, adjectiu originàriament termal pogué aplicar-se a la visió; més que més havent-hi el

matís, en comú, que si en portuguès el tipus *morno-mórnio-bornio* designa escalfor dèbil, també *borni* expressa visió imperfecta.

Pel que fa al gallegoportuguès la tesi es pot sostenir, crec, sense més reserves. Pel que fa a la identificació amb l'adjectiu català i gallo-romànic les meves reserves no s'han dissipat en aquest temps, i més aviat trobo que s'han de reforçar. Els fonaments semàntics d'aqueixa teoria no són prou segurs. Caldria trobar proves més certes que el sentit del nostre adjectiu ha pogut ser més ampli que una idea relativa a la visió; ni si es podia acceptar en ferm la probabilitat d'un lligam amb el fr. *morne* 'melancòlic' (o 'malenconiós'), veuríem clar que hem encertat; i els altres indicis que apuntava llavors són també força errívols.¹⁷

Quant al nostre adjectiu, segueixo convençut que és també pre-romà. Potser independent de l'adjectiu gallegoportuguès. S'entrevéu, però, la pista de tres idees, totes tres defensables.

A) En grec hi hagué un o més adjectius de forma semblant i amb extensa parentela indoeuropea sobretot en balto-eslau, que podrien suggerir l'existència d'un adjectiu sorotàptic de forma i sentit no allunyat del nostre: l'èpic *μορφινός* 'negrós, de color fosc', que Homer i Hesíode usen com a epítet de l'àguila, i que Aristòtil dóna com a nom d'una varietat d'aquest ocell, i una glossa d'Hesíqui porta l'adjectiu *μόρνος* no sols com a aplicat a una mena d'àguila sinó també com a sinònim de *μόρνος* 'groguec fosc', cf. gr. poètic i homèric *μορύσσω* 'taco, ennegreixo' (part. *μειορυνγμένος*); tot això, però, pertany a la família del lit. *mérkiu* i *markstaiū* 'jo guinyo', 'acluco els ulls', *mīrgu* 'faig pampallugues', paleosl. *mŕŭknŏti* 'enfosquir-se', *mŕakŭ* 'tenebres', rus *morgati* 'guinyar els ulls', 'fer l'ullet'; junt amb alguns altres representants en aquestes famílies i amb alguns mots germànics i cèltics de pertinença menys segura, tot això apunta a una arrel indoeuropea MER-, amplificada adés en MEREK-, adés en MEREG^W- (Pok., *IEW*, 733.28, 734.20, 734.36); i, sobretot tenint en compte la derivació adjectiva en *-no-*, testificada formalment en grec, fa possible, i no inversemblant, l'existència d'un sorotàptic *MORBNO- o *MORGNO-, o potser amplificat en MORNIO-, que fàcilment s'hauria dissimilat en BORNIO-, i amb el sentit de 'fosquejant' o 'guinyador'.

B) El mot més conegut en les llengües cèltiques per a 'cec, orb' és l'irl. ant. i britònic comú (bretó, còrnic i kymri) *dall*, que suposa una base paleo-cèltica *DUALLOS, indoeur. *deh₂l₂nos*: es tracta d'una arrel coneguda per diverses formes adjectives, de sentits un poc diferents, en grec i germànic (i potser un parell de glosses il·líries): gr. *θολερός* 'enfosquit', 'tèrbol', 'torbat', germ. *dwals* 'ximple, esbojarrat, torbat' (comú a tot el germànic, així en gòtic, angl. *dull*, etc.), i una altra forma d'aquesta arrel, amb amplificació distinta, va donar el gr. *τυφλός* 'cec' (Pok., *IEW* 265-6; Buck, *Dict. of Sel. Syn.* «blind», 4.97). Una forma d'estructura igual a la cèltica, si el sorotàptic canviava *dw-* en *b-* (com ho feren l'itàlic, l'itani i algunes